

*Г. А. Ажаман,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту та управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса
О. І. Жидков,
аспірант кафедри менеджменту та управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

*I. Azhaman,
Doctor of Science in Economics, Associate professor, Head of the Department of Management
and Management the Project, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa
O. Zhydkov,
Postgraduate at the Department of Management and Management the Project,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa*

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF THE ESSENCE AND PROPERTIES OF THE ENTERPRISE POTENTIAL

Наведено теоретичне обґрунтування сутності та властивостей потенціалу підприємства. Встановлено, що потенціал — це багатозначний термін, який може вживатись у багатьох галузях знань (зокрема економіці) та на різних рівнях (держави, підприємства, окремої людини). Запропоновано потенціал розглядати як сукупність можливостей, ресурсів, засобів, які можуть бути використані в певний період часу для досягнення визначеної мети, здійснення певних дій. Узагальнюючи дослідження науковців виділено такі класифікаційні ознаки потенціалу: за рівнем оцінки, за галузевою ознакою, за елементним складом, за рівнем абстрагованості, за функціональною сферою, за спрямованістю діяльності, за спектром врахованих можливостей. Термін "потенціал підприємства" пропонується визначати як стан його внутрішнього середовища, сукупність ресурсів, потужностей, інших резервів, можливостей, які створюють підґрунтя до розвитку, отримання визначених результатів, забезпечення бажаної ефективності діяльності підприємства, підвищення конкурентоспроможності й досягнення його цілей. Виділено властивості потенціалу підприємства, до яких віднесено: цілісність, структурованість та складність, динамічність, часова обмеженість, синергетичність, гнучкість та адаптивність, інноваційність.

Here is given the theoretical justification of the essence and characteristics of the enterprise's potential. It was determined that potential is multi-valued term which can be used in many branches of knowledges (in particular in the economics) and on the different levels (state, business and private person). It is proposed to consider potential as a totality of possibilities, resources and means which can be used in a certain period of time to achieve the estimated goal and making certain action. Summarizing scientific researches, it has been distinguished the following classification signs of the potential:

- by the level of evaluation;*
- by the branch of industry;*
- by the structure of elements;*
- by the abstraction level;*
- by the functional sphere;*
- by the direction of business;*
- by the spectrum of considered opportunities.*

We propose to determine the term "potential of enterprise" as the state of its internal environment, totality of resources, capacities and other reserves, possibilities which create the basis for development, receiving estimated results, providing desired efficiency, increasing competitiveness and achieving its aims. It has been distinguished such characteristics of the potential of enterprise as: integrity, structuredness and complexity, dynamism, time limits, synergism, flexibility and adaptability, innovativeness.

Ключові слова: потенціал, підприємство, сутність, класифікація, ресурси, засоби, можливості, властивості потенціалу підприємства.

Keywords: potential, enterprise, essence, classification, resources, means, capabilities, properties of the enterprise potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтеграційні процеси в країні та розвиток конкуренції формують необхідність у визначенні можливостей та здатностей підприємств до ведення економічної діяльності. Саме такі здатності, ресурси, резерви, які

можливо використати для ведення діяльності, досягнення стратегічних цілей і характеризує потенціал підприємства. За таких умов дослідження потенціалу підприємства, його сутності та властивостей є актуальним напрямом.

Таблиця 1. Визначення поняття "потенціал"

З позиції ресурсів, засобів, запасів	Розширене тлумачення (з позиції ресурсів, засобів, здатностей, спроможностей)
Потенціал – це узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця і часу [1, с. 7]	Потенціал розглядається з двох позицій – як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці, як запас чого-небудь, резерв; і як приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов [2]
Потенціал – це засоби, запаси, джерела, які можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети [1, с. 7]	Потенціал – засоби, запаси, джерела, які є у наявності та можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, виконання плану, вирішення якого-небудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави у певній сфері [3, с. 1558]
Потенціал – це сукупність потужностей та засобів, необхідних для досягнення певної мети [4, с. 54–59]	Потенціал – сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Це запас чого-небудь; резерв. Приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [5]
Потенціал – сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів [1, с. 6]	Потенціал (від лат. potentia – сила) – можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані. Розглядається з фізичної, економічної та воєнної точки зору. Потенціал економічний – економічні можливості держави (група держав), що можуть бути використані для забезпечення всіх її матеріальних потреб [6]

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [1–6].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню сутності та значення потенціалу підприємства приділена значна увага в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. У роботах Воронкова Д.К., Ворсовського О.Л., Федоніна О.С., Євдокімова Ф.І. наводяться авторські визначення цього поняття. Класифікація потенціалу підприємства представлена у роботах Турили А.А., Шкроміди Н.Я., Краснокутської Н.С., Овдієнко В.Н., Котлової В.А. та інших. Проте такі визначення та класифікаційні ознаки потребують систематизації та узагальнення, чому і буде приділено увагу в цьому науковому дослідженні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою наукового дослідження є теоретичне обґрунтування сутності та особливостей потенціалу сучасного підприємства на основі систематизації та узагальнення досліджень провідних фахівців і науковців галузі, а також формування авторського підходу до трактування даного поняття.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для визначення економічного потенціалу підприємства доцільно перш за все дослідити поняття "потенціалу".

Термін "потенціал" в економічній літературі подається неоднозначно. В тлумачних та етимологічних словниках зазначається, що це поняття в перекладі з латинського "potential" означає міцність, сила. Воно є похідним від латинського "potentialis", "potens" та перекладається також як "здатний", "спроможний", "здатний бути". Під час використання цього поняття його значення набуло поширення та почало використовуватися в більш загальному тлумаченні як "наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось".

На сучасному етапі в науковій літературі використовують тлумачення "потенціал" як з позиції здатностей, можливостей, так і з позиції ресурсів. Наводяться також тлумачення, які об'єднують ці два підходи. Узагальнення щодо трактування потенціалу наведено в таблиці 1.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що потенціал — це багатозначний термін, який вживається у різних галузях знань, у т.ч. в економіці, а також на різних рівнях — людина, підприємство, держава, суспільство. В "Економічній енциклопедії" вказується, що потенціал — це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети. Вказуючи на значення потенціалу на рівні підприємства, американський учений І. Ансофф зазначає,

що "потенціал для досягнення цілей організації в майбутньому є одним з кінцевих продуктів стратегічного управління. Стосовно фірми цей потенціал полягає з боку "виходу" — у фінансових, сировинних і людських ресурсах, інформації; а з боку "виходу" — виробленої продукції і послуг, випробуваних з точки зору потенційної прибутковості; з набору правил соціальної поведінки, дотримання яким дозволяє організації постійно добиватися своїх цілей" [7]. Узагальнюючи результати досліджень, потенціал нами розглядатиметься як сукупність можливостей, ресурсів, засобів, які можуть бути використані в певний період часу для досягнення визначеної мети, здійснення певних дій.

Термін "потенціал" в науковій літературі класифікують за різними ознаками. Так, Загірняк М.В., Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О. І. наводять такі класифікаційні ознаки "потенціалу" як: за рівнем абстрагування, за елементним складом, за галузевою ознакою тощо. Узагальнено класифікацію потенціалу наведено на рисунку 1.

Згідно з наведеною класифікацією термін "потенціал" має широке застосування. В тому числі вживається поняття "потенціал підприємства", під яким розуміють певну сукупність показників та/або факторів, які характеризують його міць, джерела, можливості, здатності, ресурси, засоби, запаси, інші виробничі резерви, які можуть бути використані в економічній діяльності. Подібне визначення наведено у енциклопедичному словнику, де потенціал підприємства визначається як сукупність факторів, що характеризують силу, джерела, спроможності, кошти, запаси, ресурси та інші резерви, які можуть бути використані в економічній діяльності. Ворсовський О.Л. зазначає, що потенціал підприємства — це певним чином упорядковані ресурси підприємства та наявні й приховані можливості їх залучення та використання, що за певних внутрішніх та зовнішніх економічних факторів можуть бути спрямовані на досягнення цілей діяльності підприємства [8–10].

Узагальнюючи дослідження поняття потенціалу підприємства, зазначимо, що останній характеризує ресурси, можливості та здатності підприємства до організації його економічної діяльності, досягнення цілей.

Зважаючи на вищевказані результати дослідження нами пропонується "потенціал підприємства" визначати як стан його внутрішнього середовища, сукупність ресурсів, потужностей, інших резервів, можливостей, які створюють підґрунтя до розвитку, отримання визначених результатів, забезпечення бажаної ефективності діяльності підприємства, підвищення конкурентоспроможності й досягнення його цілей.

Виходячи з наведеного визначення, сутність потенціалу підприємства пропонується розглядати з таких точок зору (підходів) — рисунок 2.

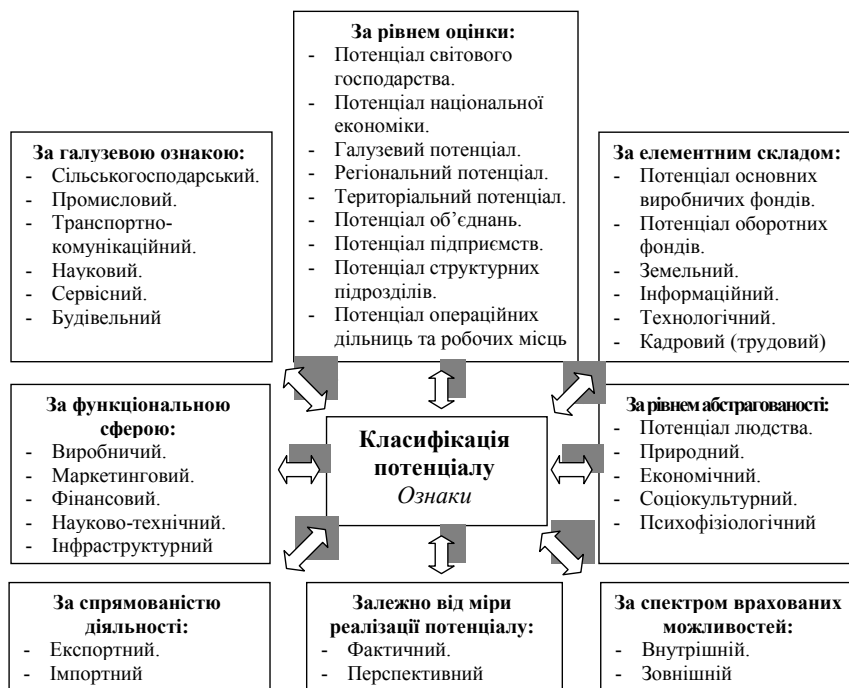

Рис. 1. Класифікація потенціалу

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [8—10].

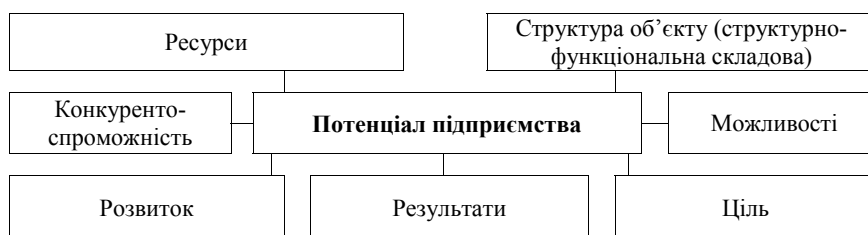

Рис. 2. Підходи до визначення сутності потенціалу підприємства

Джерело: узагальнено та доповнено автором.

З точки зору ресурсного підходу "потенціал підприємства" передбачає сукупність наявних у його розпорядженні ресурсів (матеріальних, технічних, людських, інформаційних, фінансових), які можуть бути використані в його діяльності. Раціональність організації структури підприємства, структури управління та розподіл функціональних обов'язків є підґрунтям для ведення діяльності підприємства та визначають його потенціал. Також потенціал підприємства пропонується розглядати і з точки зору сукупності можливостей, які створюють умови для його функціонування та подальшого розвитку. Цільовий підхід передбачає розгляд потенціалу підприємства не тільки як сукупність ресурсів, а як можливості та спроможність їх ефективного використання для забезпечення довгострокового функціонування та досягнення стратегічних цілей підприємства. Потенціал підприємства також є здатність такого використання ресурсів, засобів, резервів, що дозволяє отримати бажані результати від його виробничо-господарської та комерційної діяльності. Потенціал виступає основою для подальшого розвитку підприємства, спрямованого на досягнення його системи цілей. Потенціал підприємства виступає джерелом конкурентних переваг підприємства, що також створює передумови для результативного функціонування та розвитку підприємства ц майбутньому.

У дослідженнях таких вчених-науковців, як Турилі А.М., Краснокутської Н.С., Овдієнко В.Н., Котлової В.А. та інших наводяться такі види потенціалу підприємства: виробничий, економічний, ринковий, інноваційний, інформаційний, поточний, стратегічний та

інші. Узагальнюючи дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів нами пропонується наступна класифікація видів потенціалу підприємства (табл. 2).

Підприємство є соціально-економічною, відкритою, динамічною системою. Такі його характеристики впливають та визначають певні властивості потенціалу підприємства, до яких відносяться:

— цілісність — потенціал виступає як сукупність всіх ресурсів, потужностей, інших резервів, які сформовані на підприємстві в певний момент часу;

— структурованість та складність — потенціал підприємства формує сукупність його елементів, які знаходяться в певній пропорції на певний момент часу. Досягнення цілей підприємства передбачає пошук шляхів не тільки нарощення потенціалу підприємства, а й його балансування для досягнення стратегічних цілей;

— динамічність — склад та розмір потенціалу підприємства не є постійною величиною. Він постійно змінюється, що визначає необхідність моніторингу з метою визначення шляхів його збільшення. Динамічність потенціалу підприємства відображається його готовністю в визначений момент часу використати ресурси, виробничі потужності, інші резерви для досягнення цілей за умов максимальної ефективності;

— часова обмеженість — потенціал підприємства не є сталою величиною, його розмір та структура змінюється у часі, що передбачає доцільність його аналізу і корегування спрямованості відповідно до цілей підприємства;

— синергетичність — враховуючи те, що потенціал є сукупністю певних видів ресурсів та можливостей, їх

Таблиця 2. Класифікація потенціалу підприємства

Класифікаційна ознака	Види потенціалу	Автор
За належністю до сфери суспільного виробництва	виробничий; невиробничий	Овдієнко В.Н. і Котлова В.А. [11, с. 5.]
Згідно з досягнутим рівнем	нормативний; реальний; стратегічний	
За змістом	у натурально-речовинній формі; у вартісних вимірах	
За ресурсною структурою	трудоий; основних фондів; матеріальних ресурсів	Карпенко Ю.В. [12, с. 111]
За терміновістю застосування	оперативний; поточний; резервний	
За метою аналізу (визначення)	стратегічний; плановий (проектний); цільовий; надлишковий; прихований	
За об'єктами дослідження	ресурсний; результативний	Краснокутська Н.С. [13, с. 9]
За ступенем реалізації	фактичний; перспективний	
За сферою реалізації	ринковий; внутрішній	
За принципом ієрархії	підприємства бізнес-одиниць	
За функціями управління	маркетинговий; фінансовий; організаційний; виробничий	
Абсолютний Відносний Максимально реальний Ефективний Оптимальний		Шулєк В.А., Протасов В.І., Давидов А.Н. [14, с. 6]
За рівнем виявлення	явний; прихований (латентний)	Турило А.М., Богачевська К.В. [15]
За спектром урахування можливостей	повний; частковий	
за періодом охоплення можливостей підприємства	поточний; стратегічний	
За рівнем використання	активний; пасивний	

Джерело: узагальнено автором на основі джерел [11–16].

сполучення визначеним чином у поєднанні з спрямованістю на удосконалення структурно-функціональних складових об'єкта створюють підґрунтя для отримання синергетичного ефекту;

— гнучкість та адаптивність — характеристика підприємства як відкритої системи визначає необхідність забезпечення гнучкості та адаптивності потенціалу підприємства до змін у зовнішньому середовищі;

— інноваційність — потенціал підприємства здатний сприяти розвитку, підвищенню конкурентоспроможності підприємства лише за умови реалізації інноваційного підходу, оновлення складу потенціалу новітніми ресурсами, технологіями в галузі.

Також властивостями потенціалу підприємства є: відкритість, інерційність, еластичність, пропорційність, стабільність, самоорганізація, оптимальність, достатність, мобільність, спрямованість тощо [17].

ВИСНОВКИ

Отже, термін "потенціал підприємства" нами пропонується визначати як стан його внутрішнього середовища, сукупність ресурсів, потужностей, інших резервів, можливостей, які створюють підґрунтя до розвитку, отримання визначених результатів, забезпечення бажаної ефективності діяльності підприємства, підвищення конкурентоспроможності й досягнення його цілей.

Підприємство є соціально-економічною, відкритою, динамічною системою. Такі його характеристики впливають та визначають певні властивості потенціалу підприємства, до яких відносяться: цілісність, структурованість та складність, динамічність, часова обмеженість, синергетичність, гнучкість та адаптивність, інноваційність.

Література:

- Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. — К.: КНЕУ, 2004. — 316 с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К., Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. — 1440 с.
- Советский энциклопедический словарь. — Изд. 4, испр. и доп. / А.М. Прохоров. — М.: 1990. — 1631 с.
- Євдокімов Ф.І. Дослідження категорії "Економічний потенціал промислового підприємства" / Ф.І. Євдокімов, О.В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ. — Сер. "Еконоіка". — 2004. — Вип. 75. — С. 54–59.
- Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/potencial>
- Словник іншомовних слів Мельничука Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/42/53407/288406.html>

7. Ансофф И. Стратегическое управление: сокр. пер. с англ. / И. Ансофф / Науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. — М.: Экономика, 1989. — 519 с.

8. Економіка підприємства: магістерський курс: підручник. Ч. 1 / М.В. Загірняк [та ін.]; ред. М.В. Загірняк, П.Г. Перерва, О.І. Маслак. — Кременчук: ТОВ "Кременчуцька міська друкарня", 2015. — 736 с.

9. Воронков Д.К. Потенціал підприємства як основа реалізації змін в його діяльності / Д.К. Воронков // Культура народів Причорномор'я. — 2010. — № 195. — С. 41—44.

10. Ворсовський О.Л. Теоретико-методологічні основи потенціалу підприємства / О.Л. Ворсовський // Економіка та держава. — 2008. — № 8. — С. 42—44.

11. Овдиенко В.Н. Производственный потенциал предприятия / В.Н. Овдиенко, В.А. Котлов. — М.: Экономика, 2002. — 559 с.

12. Карпенко Ю.В. Класифікаційний аспект економічної категорії "потенціал" / Ю.В. Карпенко // Комунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. — Вып. 48. — К.: Техніка, 2003. — С. 109—113.

13. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. пос. / Н.С. Краснокутська. — К.: ЦУД, 2005. — 352 с.

14. Шулік В.А. Сутність інноваційного потенціалу великих промислових підприємств / В.А. Шулік, А.Н. Давидов // Вісник Хмельницького національного університету. — 2007. — № 9. — Т. 1. — С. 66—85.

15. Турило А.М. Потенціал підприємства: сутність, класифікація, види / А.М. Турило, К.В. Богачевська // БІЗНЕС ІНФОРМ. — № 2. — 2014. — С. 259—263.

16. Ажаман І.А. Економічний потенціал будівельного підприємства — сутність та підходи до визначення / Ажаман І.А., Дога В.С., Жидков О.І. // Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Гол. ред. І.А. Педько. — Одеса: ОДАБА, 2017. — С. 289—292.

17. Отенко И.П. Механизм управления потенциалом предприятия: научное издание / И.П. Отенко, Л.М. Мальярец. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2003. — 220 с.

References:

1. Fedonin, O.S. Riepina, I.M. and Oleksiuk, O.I. (2004), Potential pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [Company Potential: Formation and Evaluation], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Busel, V.T. (2002), Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language], VTF Perun, Irpin', Ukraine.

3. Prokhorov, A.M. (1990), Sovetskyj entsyklopedycheskyj slovar' [Soviet Encyclopedic Dictionary], Moscow, Russia.

4. Yevdokimov, F.I. and Mizina, O.V. (2004), "Research of category "Economic potential of industrial enterprise"", Naukovi pratsi DonNTU. - Serii "Ekonoika", vol. 75, pp. 54—59.

5. Akademichnyj tlumachnyj slovnyk (2018), "Potential", available at: <http://sum.in.ua/s/potencial> (Accessed 10 Jan 2018).

6. Slovnyk inshomovnykh sliv Mel'nychuka (2018), "Potential", available at: <http://slovopedia.org.ua/42/53407/288406.html> (Accessed 10 Jan 2018).

7. Ansoff, Y. (1989), Stratehicheskoe upravlenye [Strategic management], Ekonomyka, Moscow, Russia.

8. Zahirniak, M.V. (2015), Ekonomika pidpriemstva: mahisters'kyj kurs [Business economics: Master's course], vol. 1, TOV "Kremenchuts'ka mis'ka drukarnia", Kremenchuk, Ukraine.

9. Voronkov, D.K. (2010), "The potential of the enterprise as a basis for the implementation of changes in its activities", Kul'tura narodov Prychornomor'ia, vol. 195, pp. 41—44.

10. Vorsovs'kyj, O.L. (2008), "Theoretical and methodological foundations of the enterprise's potential", Ekonomika ta derzhava, vol. 8, pp. 42—44.

11. Ovdienko, V.N. and Kotlov, V.A. (2002), Proyzvodstvennyj potentsyal predpriyatya [Production potential of the enterprise], Ekonomyka, Moscow, Russia.

12. Karpenko, Yu.V. (2003), "Classification aspect of the economic category "potential"", Komunal'noe khaziazstvo horodov, vol. 48, pp. 109—113.

13. Krasnokuts'ka, N.S. (2005), Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [Potential of the enterprise: formation and evaluation], TsUL, Kyiv, Ukraine.

14. Shulik, V.A. and Davydov, A.N. (2007), "Essence of innovative potential of large industrial enterprises", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 9, no. 1, pp. 66—85.

15. Turylo, A.M. and Bohachevs'ka, K.V. (2014), "Potential of an enterprise: essence, classification, types", BIZNES INFORM, vol. 2, pp. 259—263.

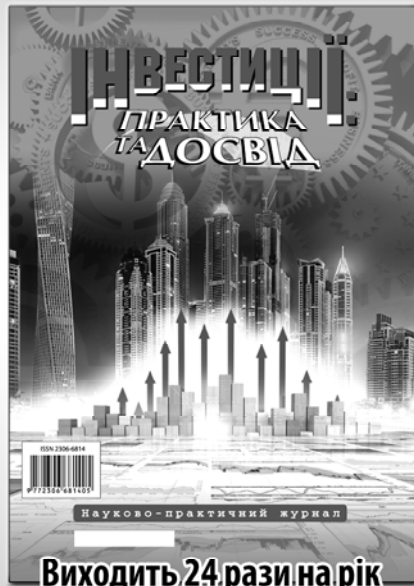
16. Azhaman I.A. Doha, V.S. and Zhydkov, O.I. (2017), "The economic potential of a construction company - the essence and approaches to the definition", Ekonomika ta upravlinnia: suchasnyj stan i perspektivy rozvytku: materialy III Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii [Economics and Management: Current State and Prospects: Materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference], ODABA, Odessa, Ukraine, pp. 289—292.

17. Otenko, Y.P. and Maliarets, L.M. (2003), Mekhanizm upravleniya potentsyalom predpriyatya [Enterprise Capacity Management Mechanism], Yzd. KhHEU, Khar'kov, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2018 р.

ІНВЕСТИЦІЇ. ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук

з ЕКОНОМІКИ
та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ